

SPRAWOZDANIA

1. TAJEMNICA WCIELEŃ W NAUCE OJCÓW KOŚCIOŁA (Lublin, KUL, 27-28 XI 2000)

W historii sympozjów i zjazdów polskich patrologów i badaczy antyku chrześcijańskiego stwierdza się w ostatnich latach coraz większe zainteresowanie oraz frekwencję uczestników. Świadczyć o tym może wysoka liczba osób przybyłych na ostatnie 31 już z kolei sympozjum Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim, które odbyło się w dniach 27 – 28 listopada 2000 r. w Czytelni Profesorskiej Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. W każdej z trzech jego sesji uczestniczyło średnio 80 osób. Tematykę sympozjum połączono z Wielkim Jubileuszem Wcielenia Syna Bożego. Przedmiot refleksji tego spotkania naukowego koncentrował się wokół tematu: **Tajemnica Wcielenia w nauce Ojców Kościoła**. Łącznie wygłoszono na nim 20 referatów. Każda sesja była poprzedzona i kończona odczytaniem dobranej modlitwy wczesnochrześcijańskiej.

Uczestników powitał i wprowadzenia w tematykę obrad dokonał kierownik Zakładu i organizator sympozjum ks. dr hab. S. Longosz, oficjalnego zaś otwarcia – J. M. Rektor KUL ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek, który w przemówieniu nawiązał do kulminacyjnego momentu Roku Jubileuszowego i pogratulował wyboru tematu. Wyraził także uznanie dla prac i dokonań Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim: „Choć jest to dyscyplina – jak ujął – nie tak modna jak prawo czy marketing, jest jednak aktualna i obecna, zwłaszcza w brewiarzu czy lekturach duchowych. Zamyka się zaś w słowach: *Ars longa vita brevis*”.

Po informacjach organizacyjnych, na przewodniczącego pierwszej sesji powołano ks. prof. dr. hab. F. Drączkowskiego. Ponieważ wszystkie referaty mają być złożone do druku, niniejsze sprawozdanie nie omawia ich treści, ale relacjonuje tylko ciekawsze wypowiedzi Prelegentów przekazane *viva voce* – jako dopowiedzenia.

Pierwszy referat wygłosił ks. prof. dr hab. H. Wójtowicz (KUL) na temat: *Zapowiedź przyścia Zbawiciela w IV eklodze Wergiliusza*. Ks. Profesor w tej głośniejszej bukolice dostrzegał teksty natchnione, wprowadził nie na wzór biblijny – bo to inna kwestia – lecz pewien rodzaj intuicji w przepowiadaniu przyścia oczekiwanego

Zbawiciela. Teksty te mogą uchodzić za swego rodzaju *praeparatio evangelica*. Te nasiona kultury antycznej, wzbogacone tekstami biblijnymi, przekonywały o stosowności prawdy o Objawieniu. Zdaniem Prelegenta, przyjmuje się je, jak to czynił św. Augustyn, a nie odrzuca.

Z drugim referatem wystąpił biblista, ks. dr hab. H. Witczyk (KUL) na temat: „*Słowo ciałem się stało*” w egzegezie biblijnej. Ponieważ czas referatu nie mógł przekroczyć 20 minut autor tylko omówił jego treść. W swoich analizach skupił się na pojęciu Logosu – Osobie, którą nazywa się Jednorodzonym Synem Bożym. Przytoczona tu też została wcześniejsza historia Logosu, m. in. u Heraklita, neoplatoników i Filona. Filemonowy obraz Logosu porównał autor do komputerowej rzeczywistości: programisty, komputera i ich działalności. Następnie ukazane zostały jego związki ze Starym Testamentem. Egzegeza tego wersetu z Ewangelii J 1, 14 została zamknięta stwierdzeniem, że droga do Ojca jest otwarta przez Logos.

Po tych referatach podczas dyskusji padły pytania ze strony ks. dr. Mariusza Szrama. Pierwsze dotyczyło ewentualnych zapożyczeń Logosu przez Greków ze Starego Testamentu. W odpowiedzi usłyszeliśmy, że pośrednio takie zapożyczenia mogły mieć miejsce od Izajasza. Drugie dotyczyło pozycji Logosu u Filona, którą to filozofię się odrzuca jako wizję boga bezosobowego. Rozwinęła się też dalsza ciekawa dyskusja, która zakończyła się interesującym pytaniem ks. dr. hab. S. Longosza: Dlaczego św. Jan w cytowanym zdaniu zamiast (σάοξ) nie użył (ἄνθρωπος). Odpowiedź brzmiała, iż termin ten niósłby wówczas gnostyckie zagrożenie, dążące do uwolnienia się z ciała.

Trzeci referat wygłosił ks. dr L. Misiarczyk (WSD Płock) nt.: *Załączki nauki chrześcijańskiej o wcieleniu u apologetów greckich*. Jego analizy skupiały się wokół nauczania Arystydesa, Justyna i Melitona z Sardes. Autorzy ci przedstawiali oczywiste fakty dotyczące wcielenia, ale brakowało im w tym względzie precyzji i systematyki. Warto tu też odnotować, że Justyn jako pierwszy wprowadził termin „wcielenie” (σαρκοποιηθεις). Następnie ks. prof. B. Częsz (UAM) mówił na temat: *Wcielenie Syna Bożego jako wejście wieczności w czas według Ireneusza z Lyonu*. Oryginalnym aspektem omawianego referatu było stwierdzenie, iż nauczanie Ireneusza w tym względzie utożsamiało wcielenie z paruzją. Paruzja jako drugie przyjście Chrystusa jest ukazana na zasadzie antytezy: poniżenia i chwały. Odkupienie warunkuje u Ireneusza wcielenie.

Kolejny wykład w pierwszej sesji wygłosił ks. dr S. Strękowski (UKSW), a dotyczył on następujących zagadnień: *Pierwsza łacińska terminologia teologii wcielenia u Tertuliana*. Referat zaczynał się stwierdzeniem, że termin *incarnatio* u niego jeszcze nie występuje. Akcentował on natomiast prawdę o zbawieniu człowieka przez wiarę we wcielenie Syna Bożego. Ta prawda winna być fundamentem nowych narodzin dla chrześcijan. Ostatni referat w sesji przedpołudniowej wygłosił ks. prof. dr hab. A. Eckmann (KUL), a sformułowanie jego tematu brzmiało: *Wcielenie Słowa w nauczaniu św. Augustyna*. Ponieważ również nad nim ciążył topór czasu, prelegent zdecydował się na odczytanie jedynie szkicu. Poglądy św. Augustyna sprowadzały się do tego, że Bóg jest inny niż człowiek, ale przez człowieka prowadzi droga do poznania Boskiej Istoty. W każdym człowieku jest coś z Boga, dlatego trzeba go

szanować. Chrystus jest jedynym sakramentem Boga na ziemi (ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν), On trwa i żyje między nami.

Drugiej sesji popołudniowej, która obradowała w godzinach od 15⁰⁰ – do 18⁰⁰ przewodniczył ks. prof. dr hab. H. Pietras. Rozpoczął ją ks. dr M. Szram (KUL) prelekcją: *Pełna natura ludzka Chrystusa w orygenesowskiej koncepcji człowieka*. Orygenes wyraźnie przekonywał, że Osoba Chrystusa jest „utkana” z dwóch natur (συνεφάνυσθαι). Następnie ks. prof. B. Degórski z Angelicum w Rzymie, który przybył specjalnie na to sympozjum, wygłosił referat pt. *Tajemnica wcielenia w Komentarzach do „Składu Apostolskiego”*, a po nim ks. dr J. Słomka (WSD Łódź) prelekcję *Teologia wcielenia u Marcelego z Ancyry*. W następującej po nim dyskusji skupiono uwagę na wyodrębnieniu duszy Chrystusowej przez Orygenesusa. Na ogół na ten temat mało się mówi. Tematyka ta jednak może być przedmiotem teologii XXI wieku. Zauważono, że w Krakowie powstało nawet specjalne zgromadzenie czczące Duszę Chrystusową. Ks. dr hab. S. Longosz pytał o rozbieżności w Logos – λόγος i Logos – ἄνθρωπος, czy *incarnatus est* i *homo factus est*. Ks. dr L. Misiarczyk wysuwał hipotezę, że jest to nasz wymysł, zaś ks. dr M. Szram wyjaśniał, że w II wieku λόγος rozumiano na ogół jako całego człowieka, a w IV wieku jedynie jako ciało, stąd też wynika konieczność precyzacji tej terminologii.

Po przerwie ks. dr hab. T. Kołosowski (UKSW) wygłosił prelekcję pt.: *Nauka o wcieleniu Słowa u św. Hilarego z Poitiers*, który wyszczególniał sens wcielenia, a po nim *Kerygmatyczny wymiar nauczania o wcieleniu u Grzegorza z Nazjanzu* omówił ks. dr N. Widok (Uniw. Opole), przybliżając postać Grzegorza, który broniąc dwóch natur w Chrystusie nauczał, iż Słowo Boga staje się człowiekiem pod każdym względem z wyjątkiem grzechu. Zwalczał on także błędy apolinarystów, których założyciela i jego naukę przybliżył w kolejnym referacie pt.: *Skutek wcielenia Logosu w nauce Apolinarego z Laodycei* ks. prof. dr hab. H. Pietras (Ignatianum, Kraków). Ponieważ nauka Apolinarego łączy się z trychotomią i licznymi greckimi pojęciami ks. dr hab. S. Longosz zaproponował opracowanie podstawowej, wpływającej z referatów terminologii takich pojęć jak: (Θεός ἐνσαρκός, σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα itp. W swojej zaś, ostatniej już tego popołudnia, prelekcji pt. *Wcielenie w nauce św. Atanazego Aleksandryjskiego*, omówił słownictwo, pojęcie i motywy wcielenia Logosu w teologii Biskupa Aleksandryjskiego, poruszając również przy tym zarzucany mu problem negowania duszy ludzkiej w Chrystusie. Zaznaczył przy tym, że Atanazy na określenie wcielenia używał 51 czasowników i 18 rzeczowników. II sesję zakończyły komunikaty.

O godzinie 19⁰⁰ w Kościele Akademickim rozpoczęła się uroczysta koncelebrowana Eucharystia uczestników sympozjum. We wprowadzeniu i modlitwie powszechnej ks. dr hab. S. Longosz poinformował wiernych uczestniczących w tej Mszy św. o temacie sympozjum i wezwał do modlitwy w intencji zmarłych patrologów, zwłaszcza: L. Małunowiczówny, J. M. Szymusiaka i ks. E. Stanuli. Prosił także o modlitwę w intencji obecnych patrologów z prawie wszystkich seminariów w Polsce, którzy pracują nad tekstami greckimi, łacińskimi, syryjskimi, koptyjskimi tłumacząc je na język polski i tym samym przybliżając skarbiec wiary i mądrości pisarzy starożytnych. W kazaniu celebrans ks. prof. B. Cześ z Poznania objaśnił wiernym

tajemnicę, która była przedmiotem obrad. Pytał wszystkich: „Dlaczego Chrystus opuścił piękne niebo, a wybrał barłogi, padół niedoli i łez?” Przy odpowiedzi dał świadectwo wierze w Tajemnicę Wcielenia, przytaczając wypowiedzi kilku Ojców m.in. Atanazego, który mówił, że Bóg stał się Synem Człowieczym, aby każdy z nas mógł stać się Synem Bożym. Tajemnica ta w świetle wiary nadaje sens naszemu życiu. Kaznodzieja przy pomocy przerośni wykazał, że choć nasi Ojcowie siali pszenicę, to dziś nierzadko, rośnie kąkol. Nie trzeba się jednak tym zniechęcać, mając na uwadze, że droga nasza, choć może wieść przez kenozę, podobnie jak droga Chrystusa, to jednak jej końcem jest wywyższenie i chwała.

W drugim dniu sympozjum obradom przewodniczył ks. dr hab. J. Naumowicz (UKSW). Rozpoczął je ks. dr J. Królikowski (PAT Tarnów) zmodyfikowanym w relacji do programu tematem: *Zbawcze znaczenie wcielenia u Teodora z Mopsuestii*. Z kolei nastąpiło wystąpienie ks. prof. dr hab. W. Myszora (UKSW) z referatem: *Chrystologia gnostyków – problem wcielenia: ich chrystologia jest bliska kościelnemu nauczaniu, chociaż jest to chrystologia dwoistości*. Kolejny referat wygłosił ks. dr T. Kaczmarek (WSD Włocławek): *Wcielenie w nauczaniu Leona Wielkiego*. Nauczanie tego wielkiego papieża z V wieku ujmuje dwa problemy bycia tej samej substancji w zwrotach: *consubstantialis patri* i *consubstantialis matri*. Natępnie ks. prof. dr hab. F. Drączkowski (KUL) omówił *Antynestorianą teologię wcielenia Cyryla Aleksandryjskiego*, zaznaczając iż jest to nauka na wskroś ortodoksyjna, choć Cyryl pomieszał pojęcia i brakowało mu jeszcze właściwej terminologii. W dyskusji po referatach uściślono, że monofizytyzm jest herezją, a nestorianizm schizmą.

Następne referaty głosili ks. dr hab. A. Żurek (PAT Tarnów), który uściślił temat zaproponowany uprzednio przez organizatorów do następującego ujęcia: *Tajemnica wcielenia w galijskiej literaturze na przykładzie Jana Kasjana*, a ks. prof. dr hab. E. Staniek (PAT) omówił *Teologię wcielenia u Maksyma Wyznawcy i Jana Damasceńskiego*. Przy omawianiu tych wypowiedzi padały takie terminy, jak „chirurgia trynitarna”, czy „lód połączony z ogniem”, aby wyrazić rzeczy pozornie niemożliwe. Dwa ostatnie referaty prezentowały kobiety: Pani prof. dr hab. B. Wronikowska (KUL) z pomocą przezroczy omówiła *Tajemnicę wcielenia w najstarszej ikonografii chrześcijańskiej*, a Pani prof. dr hab. U. Mazurczak (KUL) *Wcielenie we wczesnośredniowiecznej ikonografii*.

W konkluzji obrad przewodniczący sesji ks. dr hab. J. Naumowicz podziękował za temat i atmosferę organizatorowi spotkania ks. dr hab. S. Longoszowi. On natomiast podsumował całe sympozjum ciesząc się obecnością przedstawicieli prawie wszystkich akademickich ośrodków polskich i delegacji kleryków z Radomia, Warszawy, Tarnowa i Opola oraz młodzieży z różnych uczelni. Na zakończenie zgodnie przyjęto propozycję ks. prof. E. Stańka, aby tematem jednego z przyszłych sympozjów było zagadnienie antropologii Ojców Kościoła.

Ks. Grzegorz Jaśkiewicz